

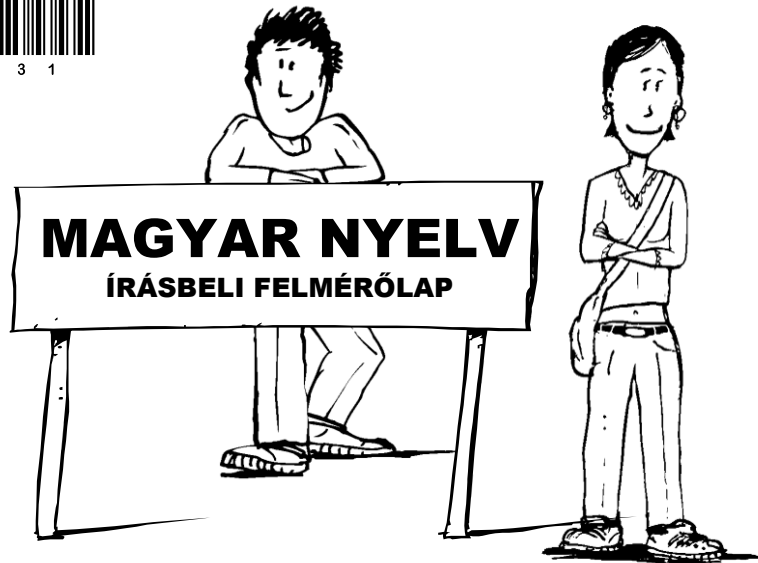
A tanuló kódszáma:

Državni izpitni center

N 1 5 1 1 3 1 3 1

9.
osztály

2015. május 7., csütörtök / 60 perc

Engedélyezett segédeszközök: a tanuló által hozott kék vagy fekete töltőtoll vagy golyóstoll.

9. osztályos

ORSZÁGOS TUDÁSFELMÉRÉS

ÚTMUTATÓ A TANULÓNAK

Figyelmesen olvasd el ezt az útmutatót!

Kódszámodat ragaszd, illetve írd be a jobb felső sarokban levő keretbe!

Mielőtt a feladatok megoldásába kezdenél, óvatosan tépd ki a mellékletet, amelyen a szövegek találhatóak!

Ezután figyelmesen olvasd el az egyes feladatok utasításait, és oldd meg a feladatokat!

Minden feladat esetében a választ az erre a célra kijelölt helyen írd a keretbe!

Írott betűkkel, olvashatóan írd, a helyesírási szabályoknak megfelelően!

Ha tévedtél, válaszat húzd át, majd írd le a helyeset!

Az olvashatatlan válaszokat és a zavaros javításokat nulla ponttal értékeljük.

Ha valamelyik feladatot túl nehéznek találod, ne időzz sokat ott, inkább fogj hozzá a következő megoldásához!

Ha marad idő, a megoldatlan feladatokhoz később térj vissza!

Ha befejezted a munkát, még egyszer ellenőrizd a megoldásokat!

Bízzál önmagadban és képességeidben! Sok sikert kívánunk.

A felmérőlap terjedelme 16 oldal, ebből 2 üres.

N 1 5 1 1 3 1 3 1 0 3

MELLÉKLET AZ I. RÉSZHEZ

A C-vitamint magyar ember, Szent-Györgyi Albert fedezte föl és állította elő legelőször a világon. A C-vitamin, azaz aszkorbinsav, amiből legalább 50–60 milligrammra az egészséges szervezetnek naponta szüksége van, olyan anyag, amelyből a legtöbb éppen Szegeden volt található az 1930-as évek elején, amikor Szent-Györgyi ott egyetemi tanárként működött.

A fiatal kutató, aki 1893-ban született, az orvosi diploma megszerzése után több mint tíz évig tanult, kutatott és dolgozott Hollandiában, Németországban, Angliában és Amerikában. Már ekkor sikerült egy általa először "ignose" (nemtudom-mi-cukor) majd "Godnose"-nak (Isten-tudja) elkeresztelt vegyületet tiszta állapotban előállítania. Mivel a tudomány ezt nem vette komolyan, kénytelen volt a hangzatos "hexuronsavra" keresztelni az anyagot. Mindössze 25 grammnyi por volt egy kis üvegcsében belőle a zsebében, amikor Szegedre érkezett. Mindig is gyanakodott rá, hogy a vegyület a C-vitaminnal azonos, de mivel a vitaminokat szerinte enni kell elsősorban, úgy gondolta, inkább a szakácsoknak kell vele foglalkozni, mintsem a tudósoknak.

Szegeden fölkereste egy még nála is fiatalabb kutató, és munkát kért. Amikor Szent-Györgyi kereken megkérdezte, mihez ért, a fiatalember azt válaszolta, hogy meg tudja állapítani, egy adott anyag tartalmaz-e C-vitamint, vagy sem. Szent-Györgyi kivette a szájából a hosszú szárú angol pipáját, és átadott neki egy kémcsövet, amelynek az alján volt valami por. Aszkorbinsav volt (azaz "hexuronsav"), és a fiatalember egyben volt csak bizonyos: az aszkorbinsav nem lehet azonos a C-vitaminnal. 1931 novemberében már mindketten tudták, hogy igen.

Most már csak az volt a kérdés, miből lehetne nagy mennyiségben előállítani a vitamint. A mellékvesékből, káposztából, narancsból csak grammokat sikerült. Szent-Györgyi külföldi tanulmányútja során szinte minden növényt kipróbált. Cambridge-ben még majdnem a paprikát is, de az árus azt mondta: »Meg ne vegye, uram, ez mérgező!«

Egyik este a felesége friss paprikát rakott a vacsora mellé az asztalra. A professzor szerette a békességet, a paprikát meg nem; egy óvatlan pillanatban a zsebébe dugta hát. Midőn a vacsorától felkelt, akkor jutott csak eszébe, hogy szinte ez az egyetlen növény, amit még nem próbált ki. A laboratóriuma volt a lakása is ekkoriban, így éjfélre már tudta, hogy a szegedi piros paprika a legcsodálatosabb aszkorbinsavraktár, amely csak a világon van. Grammonként 2 milligramm C-vitamin van benne. Az alsóvárosi parasztok igencsak nekicsodálkoztak, hogy ez a bogaras professzor kocsira vásárolja tőlük a paprikát. Két egymást követő menetben három és fél kiló kristályos aszkorbinsavat sikerült előállítania Szent-Györgyinek.

Szent-Györgyi 1937-ben élettani-orvosi Nobel-díjat kapott a C-vitaminnal kapcsolatos kutatásaiért. Ő az egyetlen olyan magyar tudós, aki szülőhazájában érdemelte ki e magas kitüntetést.

A paprikát mi, magyarok tettük híressé, bár e növény nem őshonos nálunk. A paprika elnevezés tőlünk származik, bár eredője a szerb "papar" (bors) szó. A magyar kertészek nagy szeretettel és hozzáértéssel gondozták, nemesítették kedvenc fűszernövényüket, aminek eredményeként számos változatát sikerült kitenyészteni. Mindezek ellenére a paprika csak a XVII. században jutott el Magyarországra. Egy legenda szerint egy magyar szolgálólány csente el a "török bors" magvait a budai Mehmed pasa kertjéből. A törökök a spanyolok vagy a portugálok közvetítésével ismerkedtek meg vele a XVI. vagy XVII. században. Őshazája Közép- és Dél-Amerika.

(A www.feltalaink.hu nyomán)

I. RÉSZ

Az I. rész feladatai ahhoz a melléklethez kapcsolódnak, amelynél két kép is látható.

Figyelmesen olvasd el a melléklet két szövegét, majd oldd meg a feladatokat!
A feladatok – a 8. feladat kivételével – a hosszabb szöveghez kapcsolódnak.

1. Melyik cím illene leginkább a hosszabb szöveghez? Karikázd be a megfelelő válasz betűjelét!

- A A paprika története
- B A C-vitamin feltalálása
- C Szent-Györgyi Albert életútja
- D Az első magyar Nobel-díjas

(1 pont)

2. Sorold fel a C-vitaminnal azonos vegyület tudományos elnevezéseit!

(1 pont)

3. Felfedezhette volna Szent-Györgyi a C-vitamint korábban is? Válaszodat indokold meg a szöveg alapján!

(1 pont)

4. Igazak (I) vagy hamisak (H) az alábbi állítások? Karikázd be az I vagy a H betűt!

A pirospaprikában kevesebb C-vitamin van, mint a narancsban.	I	H
A tudósnek néhány óra alatt sikerült a C-vitamint azonosítania a pirospaprikában.	I	H
A C-vitamin azonosítása a pirospaprikában annak köszönhető, hogy a tudós szerette a paprikát.	I	H

(3 pont)

9. a) Írd a vonalra az utolsó részben olvasható *e/csen* ige rokon értelmű párját!

(1 pont)

9. b) Magyarázd meg saját szavaiddal, mit jelent az utolsó előtti bekezdésben a *kocsi számra* szó szerkezet!

(1 pont)

10. Alkoss az *élettan* összetett szó elő- és utótagjával egy-egy újabb, a mondatba illő összetett szót! Ha kell, toldalékold is a szavakat!

A _____ ajtaján olvasható az osztálynévsor.

A hegymászók a rossz időjárás miatt _____ kerültek.

(2 pont)

11. Pótold a hiányzó magánhangzókat úgy, hogy ellentétes hangrendű értelmes szavakat kapjál!

már – m__r

uram – __r__m

(1 pont)

12. Pótold a mondatokban a megadott szavak megfelelően toldalékolt alakját!

A spanyolok _____ hódításaik során ismerték meg a paprikát.
(Közép-Amerika)

Szent-Györgyit nagyon fiatalon nevezték ki egyetemi _____.
(tanár)

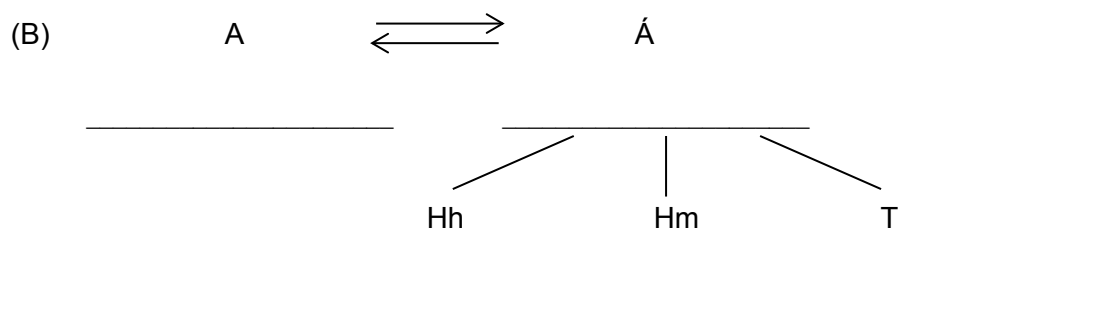
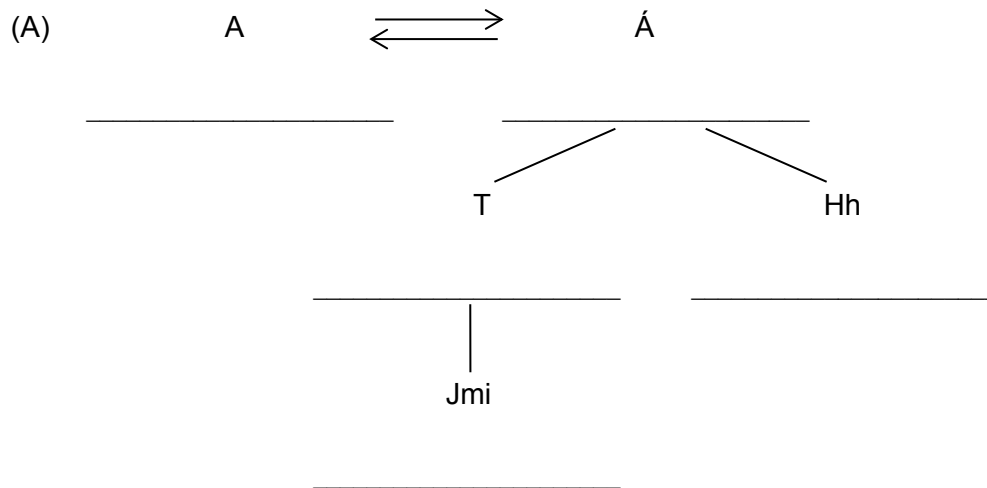
A professzor lakása _____ is szolgált.
(laboratórium)

(3 pont)

17. Melyik szerkezeti ábra felel meg az alábbi mondatnak? Karikázd be a betűjelét (A vagy B)! A kiválasztott ábrába írd be a helyükre a mondatrészeket kifejező szavakat!

Szent-Györgyi az orvosi diplomát hazájában szerezte meg.

(3 pont)

18. Állapítsd meg az alábbi összetett mondat fajtáját a megfelelő betűjel bekarikázásával!

Akkor jutott csak eszébe, hogy csak ezt a növényt nem próbálta még ki.

- A tárgyi alárendelő összetett mondat
- B magyarázó mellérendelő összetett mondat
- C alanyi alárendelő összetett mondat
- D következtető mellérendelő összetett mondat

(1 pont)

II. RÉSZ

A II. rész feladatai a Vilma doktorasszony című szöveghez kapcsolódnak.

Figyelmesen olvasd el a szöveget, majd oldd meg a feladatokat!

1. Melyik állítások igazak a szövegre? Karikázd be a betűjelüket!

- A A szöveg egy epikai műből való részlet.
- B A szövegben uralkodik a párbeszéd.
- C A szöveg elbeszélője egyes szám első személyben meséli el a cselekményt.
- D A szöveg formája szerint próza.

(2 pont)

2. Mi lehet a teljes mű alcíme? Pótold a két hiányzó szót!

Az első _____ életregénye

(1 pont)

3. a) Melyik városban játszódik a cselekmény? Írd a vonalra!

(1 pont)

3. b) Mikor játszódik a cselekmény? Karikázd be a helyes válasz betűjelét, majd indokold meg a választásodat!

- A a 18. században
- B a 19. század első felében
- C a 19. század második felében
- D a 20. században

Indoklás:

(2 pont)

8. Nevez meg két dolgot, ami szokatlan volt Vilmának a nők viselkedésében!

(1 pont)

9. Igazak (I) vagy hamisak (H) az állítások? Karikázd be az I vagy a H betűt!

Frey professzor nem örült annak, hogy nők is tanulnak az intézményben. I H

Vilmában gyermekkorában még nem alakult ki a tudásvágy. I H

(2 pont)

10. Kertész Erzsébet 1909-ben született. Melyik magyar költővel találkozhatott (volna) élete során? Karikázd be a betűjelüket!

- A József Attila
- B Arany János
- C Radnóti Miklós
- D Balassi Bálint

(1 pont)

11. Kertész Erzsébet híres magyar nőkről írt. Karikázd be a művei közül azt, amelyeknek a címéből arra következtethetünk, hogy egy magyar költő is szerepel benne! Indokold meg a választásodat!

- A Teleki Blanka
- B Kossuth Zsuzsanna
- C A fejedelemasszony élete (Zrínyi Ilona)
- D Szendrey Júlia

Indoklás: _____

(2 pont)

Ide ne írj! Ide ne írj! Ide ne írj! Ide ne írj! Ide ne írj! Ide ne írj! Ide ne írj! Ide ne írj! Ide ne írj! Ide ne írj!

N 1 5 1 1 3 1 3 1 1 5

Üres oldal

